

Iran's Geoenergies During Energy Transition Period: With an Emphasis on Geoenergies of Natural Gas

Gholamreza Shafiee PhD student in Political Geography, Department of Geography, Islamic Azad University of Najafabad, Najafabad, Iran. E-mail: Ghshafiee6544@gmail.com

Hojjat Mahkoui * *Corresponding Author*, Assistant Professor, Department of Geography, Islamic Azad University of Najafabad, Najafabad, Iran. E-mail: hojat59m@yahoo.com

Amir Gandomkar Associate Professor, Department of Geography, Islamic Azad University of Najafabad, Najafabad, Iran. E-mail: aagandomkar@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Energy Geopolitics,
Goeconomics,
Economic Diplomacy,
Natural Gas

Article history:

Received January 30, 2024

Received in revised form
July 13, 2024

Accepted September 18,
2024

Published Online
September 21, 2024

ABSTRACT

As a branch of postmodern geopolitics, geoenergies has a special place in the economic growth and development of countries today and in the early decades of the 21st century. in the last three decades after the end of the Cold War, despite the geoeconomics and geoenergies privileged position, our country has not reached a position commensurate with the capacities and potentials of its geographical economy. The main problem of the research is, how is the role and importance of natural gas in global energy trade and Iran's geoenergies, in the period of energy transition and until the end of the first half of the 21st century at the regional and global levels? The research method is based on the purpose of the applied type and based on the nature of the descriptive and analytical type. The results and findings of the research show that due to the advantages, increasing demand and consumption of natural gas in the transition period on the one hand, and the geographical location and unique geoenergies capacities of Iran for the production and export of natural gas on the other hand, the development of production and export infrastructure Natural gas can compensate for the decrease in Iran's oil exports and revenues during the period of transition from fossil fuels to renewable energies.

Cite this Article: Shafiee, G., Mahkooi, H., & Gandomkar, A. (2024). Iran's Geoenergies During Energy Transition Period: With an Emphasis on Geoenergies of Natural Gas. *World Politics*, 13(2), 131-159.

doi: 10.22124/wp.2024.25757.3262

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.25757.3262

1. Introduction

Within the field of postmodern geopolitics, geoenergies plays a unique role in the economic progress and advancement of countries currently and in the early 21st century. Iranian oil and gas reserves are regarded as the country's most valuable economic assets. Nevertheless, this country has not attained a position commensurate with the capabilities and potentials of its geographic economy in the last three decades following the end of the Cold War, despite its advantageous geo-economic and geo-energetic position. The primary question of this study is as follows: How significant is natural gas to Iran's international energy and geoenergetic trade, both locally and globally, during the energy transition and until the end of the first half of the 21st century? Accordingly, this study hypothesizes that natural gas plays a fundamental role and is important in Iran's global energy and geoenergetic trade during the transition period and until the end of the first half of the 21st century. This study first explains the importance and place of geoenergies in postmodern geopolitics and then discusses the geoenergies of natural gas, with an emphasis on Iran's natural gas reserve. As a result, aims to analyze the growing importance of natural gas as a transition fuel in Iran's geoenergies and global energy geopolitics in the coming decades.

2. Theoretical Framework

The study of international politics and national security in the context of global energy is known as geoenergies or energy geopolitics. Geoenergies is a science that greatly determines the dominant position of countries over a relatively long historical period. This makes energy a major geopolitical issue because it fits within the three categories of geography, power, and politics as well as their dimensions. Because of its quantitative methodology, geoenergies, as a subset of postmodern geoeconomics and geopolitics, concentrates well on concrete findings. In contrast to traditional geopolitics, geoenergies is based on a scientific framework that studies the main energy sources found in the physical environment and how their production, trade, and transfer affect regional and global political competition as well as economic competition.

3. Methodology

This was an applied, descriptive-analytical study that employed desk studies (review of articles and papers, library resources, and statistical reports of research centers and organizations related to energy) and interviews to examine the hypotheses.

4. Results and Discussion

Predictions indicate that natural gas will play a bigger role in providing energy to human societies than oil and coal because of its relative advantages during the transition period and at least through the end of the first half of the twenty-first century. As a result, natural gas is known as a “transition fuel” that offers a means of cutting greenhouse gas emissions. The growing importance of natural gas as a “transition fuel” in the energy shift from fossil fuels to clean and renewable fuels, as well as increasing its consumption in the coming decades, provides an opportunity to review Iran's economic diplomacy and, as a result, its energy diplomacy, in line with the country's geoenergetic capacities to increase natural gas production and export. Although Iran possesses the second-largest natural gas reserves in

the world, this country does not have much time to change its energy policies and utilize its enormous and distinctive capacities because it is time-consuming to provide the necessary infrastructure. Nevertheless, the transition from fossil fuels to clean and renewable sources of energy has been underway for more than 20 years and is moving forward quickly.

5. Conclusion and Recommendations

Iran has never had a "comprehensive energy strategy" to properly utilize its geoenergetic resources, particularly its vast reserves of natural gas, to further its economic development and national interests as well as to improve its position in the international political and economic arena on a regional and global scale. The study findings showed that the benefits of natural gas during the transition period, i.e., its rising demand and consumption, on the one hand, and Iran's unique geoenergetic capacities and geographic location for natural gas production and export, on the other, can make up for its declining oil exports and income during this time of shifting from fossil fuels to renewable energy sources by developing the infrastructure for the natural gas production and export. Furthermore, providing the framework for the growth of natural gas export and production can give Iran the leverage it needs to draw in foreign investment and acquire renewable energy technologies in the course of energy transfer. The development of natural gas infrastructures in tandem with de-carbonization strategies can reduce investment costs and project implementation time because they can be utilized in the future for the transfer of low-carbon gases, low-emission hydrogen, biomethane, and artificial methane.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

ژئوانرژیک ایران در دوره انتقال انرژی، با تاکید بر ژئوانرژیک گاز طبیعی

غلامرضا شفیع‌ی دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: ghshafiee6544@gmail.com

حجت مهکویی* نویسنده مسئول، استادیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: hojat59m@yahoo.com

امیر گندمکار استادیار جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: aagandomkar@yahoo.com

در باره مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: ژئوپولیتیک انرژی، ژئواکونومیک، دیپلماسی اقتصادی، گاز طبیعی</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۴/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۶/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۶/۳۱</p>	<p>ژئوانرژیک به‌عنوان شاخه‌ای از ژئوپولیتیک پست مدرن، امروزه و در آغازین دهه‌های قرن بیست و یکم، از جایگاه ویژه‌ای در رشد و توسعه اقتصادی کشورها برخوردار است. منابع و ذخائر نفت و گاز ایران به‌عنوان مهم‌ترین منابع اقتصادی کشور محسوب می‌شوند. لیکن کشور ما طی سه دهه اخیر پس از پایان جنگ سرد، با وجود موقعیت ممتاز ژئواکونومیک و ژئوانرژیک، به جایگاهی متناسب با ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصاد جغرافیایی خود دست نیافته است. مسأله اصلی تحقیق این است که، میزان نقش و اهمیت گاز طبیعی در تجارت جهانی انرژی و ژئوانرژیک ایران، در دوره انتقال انرژی و تا پایان نیمه اول قرن بیست و یکم در سطوح منطقه‌ای و جهانی چگونه است؟ بر این اساس فرضیه تحقیق عبارت است از اینکه، گاز طبیعی در دوره انتقال و تا پایان نیمه اول قرن بیست و یکم، دارای نقش و اهمیت اساسی در تجارت جهانی انرژی و ژئوانرژیک ایران است. روش تحقیق بر اساس هدف از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت از نوع توصیفی و تحلیلی است. نتایج و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، که با توجه به مزیت‌ها، تقاضا و مصرف روزافزون گاز طبیعی در دوره انتقال از یک سو، و موقعیت جغرافیایی و ظرفیت‌های کم نظیر ژئوانرژیک ایران جهت تولید و صادرات گاز طبیعی از سوی دیگر، توسعه زیرساخت‌های تولید و صادرات گاز طبیعی می‌تواند کاهش صادرات و درآمدهای نفتی ایران را در دوره انتقال از سوخت‌های فسیلی به انرژی‌های تجدیدپذیر، را جبران نماید.</p>

استناد به این مقاله: شفیع‌ی، غلامرضا، مهکویی، حجت، & گندمکار، امیر. (۱۴۰۳). ژئوانرژیک ایران در دوره انتقال انرژی، با تاکید بر

ژئوانرژیک گاز طبیعی. *سیاست جهانی*, ۱۳(۲), ۱۳۱-۱۵۹. doi: 10.22124/wp.2024.25757.3262

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های عصر کنونی، جهانی شدن روزافزون اقتصاد و تغییر رویکرد گسترده کشورها از ژئوپولیتیک سنتی به ژئوپولیتیک اقتصاد محور یا «ژئواکونومیک» است. در واقع «ژئواکونومیک، دیپلماسی اقتصادی، توسعه و جهانی شدن» با یکدیگر پیوندی عمیق و ناگسستنی دارند. بی‌تردید واقعیت‌های سه دهه اخیر اقتصاد سیاسی بین‌الملل، پس از پایان جنگ سرد و غلبه رهیافت ژئواکونومیک در فرایند جهانی شدن، همچنین شاخص‌های مختلف اقتصادی، و ارزیابی مقایسه‌ای آنها در مقیاس‌های منطقه‌ای و جهانی، بیانگر ضرورت گذار از دیپلماسی سنتی به دیپلماسی اقتصادی، در راستای بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های ژئواکونومیک کشور با محوریت «ژئوانرژیک یا ژئوپولیتیک انرژی» است. موضوعی که طی دو دهه اول قرن بیست و یکم به شدت مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. در عصر کنونی و در روند جهانی شدن اقتصاد، میدان اصلی نزاع و رقابت، نه میدان جنگ و زورآزمایی نظامی، بلکه میدان ژئواکونومیک و عرصه رقابت‌های اقتصادی است. امروزه اتحادیه‌های اقتصادی، گروه‌بندی‌ها و همگرایی‌های منطقه‌ای، در مقیاس وسیعی جایگزین اتحادیه‌ها و پیمان‌های نظامی شده‌اند. از این رو روش‌ها و ابزارهای اقتصادی مانند تحریم‌های تجاری، مالی و بانکی، بیش از هر زمان دیگری جایگزین روش‌ها و ابزارهای نظامی شده، و رقابت‌های اقتصادی تجاری و روش‌های مبتنی بر قدرت نرم، نقش و اهمیتی به مراتب بیشتر از مسابقات تسلیحاتی و نظامی یافته‌اند. در واقع جهان قرن بیست و یکم در عرصه معادلات سیاسی و بین‌المللی، شاهد ایجاد شرایط جدیدی است که ادوارد لوتواک در آخرین دهه قرن بیستم، از آن به‌عنوان «منطق جنگ با دست‌ورزان تجارت» نام می‌برد. از دیدگاه ژئوپولیتیک انرژی یا ژئوانرژیک، ایران به جهت قرار گرفتن در «بیضی استراتژیک انرژی» از یک طرف، و برخورداری از موقعیت ممتاز بین دو کانون اصلی انرژی جهان یعنی حوزه خلیج فارس و حوزه خزر- آسیای مرکزی از سوی دیگر، از جایگاهی ویژه و منحصر‌بفرد برخوردار است. ایران علیرغم داشتن منابع عظیم نفت و ذخایر گاز طبیعی و موقعیت منحصر بفرد، متأسفانه تاکنون نتوانسته است جایگاهی متناسب با این منابع و آنگونه که شایسته است، از نظر اقتصاد سیاسی بین‌المللی در عرصه‌های منطقه‌ای و جهانی کسب کند. لذا سیاست خارجی ایران، نیازمند اتخاذ رویکردی به موازات شرایط جدید در عصر جهانی شدن روزافزون اقتصاد و متناسب با ظرفیت‌های ژئواکونومیک و به تبع آن ژئوانرژیک است. از ابتدای قرن بیست و یکم بحران جهانی آب و هوا و مخاطرات مربوط به روند گرمایش جهانی، باعث گردیده تا جوامع بشری در کشورهای مختلف با بازنگری در استفاده از سوخت‌های فسیلی، روند جدیدی را تحت

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

بر این اساس باید تلاش شود با به فعلیت رساندن این ظرفیت‌ها، نسبت به ارتقای جایگاه ایران در عرصه‌های منطقه‌ای و جهانی برنامه‌ریزی و اقدامات لازم صورت پذیرد. (Mokhtari Hashi & Nosrat, 2010) عزتی و گل افروز (۲۰۱۲) در مقاله «راهبرد قدرت هوشمند ایران و نقش ژئوپولیتیک انرژی (نفت و گاز) در پیشبرد آن»، ضمن اشاره به ظرفیت‌های ارزشمند اقتصادی و جغرافیایی ایران، به ویژه از نظر منابع انرژی نفت و گاز در دو حوزه خلیج فارس و دریای خزر، نقش و اهمیت قدرت هوشمند را در بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها، در راستای توسعه اقتصادی و ارتقاء جایگاه ایران در معادلات سیاسی اقتصادی بین‌المللی، مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند. این محققان معتقدند که، همراهی با ایده جهان چند قطبی، همگرایی منطقه‌ای، تنش زدایی، توسعه گرای، و تکیه بر قدرت نفت و گاز از نکات با اهمیت در عرصه قدرت نرم ایران می‌باشند. از دیدگاه این نویسندگان، ایران با ارائه استراتژی مناسب در قدرت هوشمند، و به ویژه با تاکید بر بازیگری هوشمندانه در ژئوپولیتیک انرژی نفت و گاز، به دلیل اهمیت آن در دنیای امروز و دارا بودن رتبه دوم این ذخایر در جهان، می‌تواند با تحمیل رفتار و استدلال خود بر دیگر کشورها، قدرت خود را افزایش دهد. (Ezzati & Golafrouz, 2012)

ویداکیس و بالتوس طی یک دهه گذشته نقش مهمی در تبیین و تحلیل مفهومی «ژئوانرژی» و اهمیت و جایگاه آن در ژئوپولیتیک عصر کنونی داشته‌اند. آن‌ها در سال ۲۰۱۵ طی مقاله‌ای تحت عنوان «جنبه‌های امنیتی ژئوانرژی و اهمیت مدیریت منابع انرژی در سیاست بین‌الملل»، با الهام از زبان یونانی واژه «ژئوانرژی» را جهت پرداختن به تأثیرات منابع انرژی در سیستم‌های سیاسی اقتصادی و همچنین تأثیر آنها بر روابط بین‌المللی، وارد ادبیات جغرافیای سیاسی نمودند. آن‌ها معتقدند با توجه به این که ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک حوزه‌های تحقیقاتی برای نزدیک به یکصد سال بوده‌اند، باید اصطلاح و شاید حتی یک زمینه مطالعاتی برای توصیف ارتباط و طلاقی جغرافیا و انرژی وجود داشته باشد. از دیدگاه آنها ژئوانرژی با ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک در تضاد نیست، بلکه مکمل یکدیگر می‌باشند و با هم همپوشانی دارند. اهمیت و اثربخشی هر روش برای تفسیر سیاست‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی بستگی به مورد مطالعه دارد. در واقع ژئوانرژی، ژئوپولیتیک، ژئواکونومیک و ژئواستراتژیک همگی به نقشه‌ها و اطلاعاتی که به تصویر می‌کشند، اشاره دارند. (Vidakis & Baltos, 2015)

ویداکیس و همکاران در سال ۲۰۱۷ نیز در مقاله «ژئوپولیتیک انرژی در مقابل ژئوانرژی سیاست»، به تبیین نقش و اهمیت منابع انرژی و همچنین شبکه‌های تأمین و انتقال آن پرداخته و نقش کلیدی آنها را در تحلیل و تفسیر سیاست و اقتصاد ملی و بین‌المللی مورد تاکید قرار می‌دهند. این محققان ضمن بحث

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

(Luttwak, 1999:180) به باور لوتواک، زوال جنگ سرد در واقع نشان‌دهنده تغییر مسیر و حرکت نظام جهانی از سوی ژئوپولیتیک به سمت ژئواکونومیک می‌باشد. (Luttwak, 1998:125) از دیدگاه لوتواک، رهبر حکومت باید از ابتدا ادعای خود را نه به نام‌های استراتژی و امنیت در زمان، بلکه بیشتر تحت عنوان حفاظت از علایق اقتصادی مهم توسط مدافعان ژئو-اقتصادی، متجاوزان ژئو-اقتصادی، دیپلماسی ژئو-اقتصادی و فهم ژئو-اقتصادی بیان کند. (Luttwak, 1993:19) به عبارت دیگر لوتواک، ژئواکونومیک را به عنوان علم روش‌های جنگ اقتصادی تعریف می‌کند و استدلال می‌کند که دولت‌ها بازیگران اصلی در فضای اقتصاد جهانی هستند.

ژئواکونومیک عبارت است از مطالعه اثرگذاری عوامل یا زیربناهای اقتصادی در محیط کشوری، منطقه‌ای یا جهانی در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و رقابت‌های قدرتی، و اثرگذاری این عوامل در ساختار شکل‌گیرنده ژئوپولیتیک منطقه‌ای یا جهانی. (Mojtahed Zadeh, 2012:141) وانگ و همکاران در مقاله تحلیل روابط ژئواکونومیک چین با کشورهای آ.سه. آن، به پنج متغیر پنهان در سیستم توسعه ژئواکونومیک اشاره می‌کنند. شکل شماره ۱ روابط منطقی و همبستگی میان پنج متغیر پنهان در سیستم توسعه ژئواکونومیک را نمایش می‌دهد. (Wang & et al, 2017:8)

شکل شماره ۱- روابط منطقی و همبستگی میان پنج متغیر پنهان در سیستم ژئواکونومیک (Wang & et al, 2017:8)

ژئواکونومیک به‌عنوان یکی از محورهای اصلی در ژئوپولیتیک پست مدرن، از نظر مفهومی دارای سه ضلع اصلی است: منابع انرژی اولیه، منابع غذایی و منابع معدنی. منابع انرژی که برآمده از محیط جغرافیایی و بستر جغرافیایی هر کشور به شمار می‌روند، در اقتصاد سیاسی عصر حاضر از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. از این رو در عصر کنونی بدون منابع تأمین انرژی و فناوری‌های تبدیل،

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

در مراحل اولیه انجام داد. در سال ۱۹۷۸ کونانت و گولد، ژئوپولیتیک انرژی را منتشر کردند. مطالعه‌ای که به عنوان محوری در ادبیات مطالعات ژئوپولیتیک انرژی در نظر گرفته می‌شود. به گفته آنها: دسترسی به مواد خام، به‌ویژه دسترسی به انرژی، اولویت اصلی روابط سیاسی بین‌المللی است. توانایی دستیابی به این کالاهای اساسی، دیگر منوط به روابط سنتی استعماری یا حمایت نظامی نیست، بلکه به عوامل جغرافیایی و تصمیم‌گیری سیاسی دولت‌ها بر اساس شرایط مختلف سیاسی بستگی دارد. کشوری که بر منابع انرژی کنترل داشته باشد، کسانی را که به این منابع وابسته هستند، کنترل خواهد کرد، که منجر به دگرگونی عمیق روابط بین‌الملل می‌شود. (Conant & Gold, 1978:3)

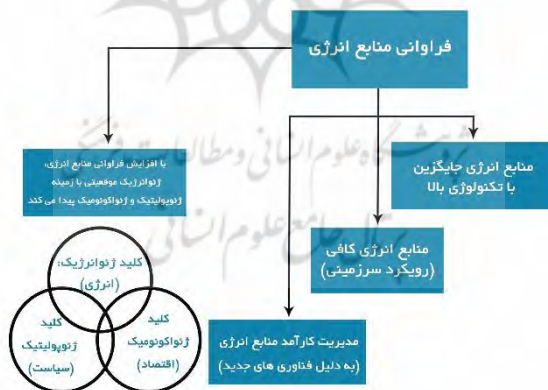
جهانی‌اندیش آمریکایی آنسی کولبرگ می‌نویسد: دوران «هژمونی منطقه‌ای» نمی‌تواند چیزی جز بازی واقعی ژئوپولیتیک روی شطرنج منطقه اوراسیا، در سرزمین‌های واقع در میان اروپای خاوری، بالکان، قفقاز، آسیای مرکزی، کشمیر و آسیای جنوب باختری و برای هارتلند خزر و آسیای مرکزی در الدورادوی نفتی آینده باشد. (Kulberg, 2000:1) لذا بازگشت «هارتلند به مباحث انرژی» یکی از مشخصه‌های عصر ژئوپولیتیک پست مدرن است. (Mojtahed Zadeh, 2012: 316-319) جفری کمپجهانی‌اندیش معروف آمریکایی در سال ۱۹۹۷، مجموعه سرزمین‌های در برگیرنده خلیج فارس و دریای خزر را «منطقه بیضی استراتژیک انرژی» نام داده است. دو منطقه سرشار از ذخائر عظیم نفت و گاز، که ایران همچون پلی استراتژیک آن دو را به هم متصل می‌کند. (Kemp, 1997: 14-16)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

(Mojtahed Zadeh, 2012:120) بر همین اساس کاربرد «ژئوانرژی» در زبان فارسی، به عنوان یک علم و یا زیر مجموعه‌ای از یک علم، به صورت «ژئوانرژی» که تاکنون در اکثر مقالات دانشگاهی به کار برده شده است، صحیح نمی‌باشد. از دیدگاه ویداکیس و بالتوس ژئوانرژی عبارت است از: «مطالعه، تجزیه و تحلیل، بررسی و تفسیر تصمیمات اتخاذ شده توسط سازمان‌های فراملی دولتی و خصوصی در سطوح سیاسی، استراتژیک، اقتصادی و حتی اجتماعی در ارتباط مناطق جغرافیایی و همچنین با منابع انرژی موجود یا قابل دسترس در نظر گرفته می‌شود، همراه با منابعی که در یک منطقه جغرافیایی خاص مورد معامله، بهره‌برداری و همچنین به طور بالقوه پردازش می‌شوند. به عبارت دیگر ژئوانرژی تعامل بین تصمیمات و اقدامات سیاسی با وجود منابع انرژی و همچنین پتانسیل استفاده از آنها را تفسیر می‌کند. (Vidakis & Baltos, 2015:4-5) نظریه ژئوانرژی به وضوح بیان می‌کند که، انرژی جوهره اصلی ژئوانرژی است. همانطور که سیاست و اقتصاد در قلب ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک قرار دارند. اگر چه رویکرد ژئوانرژی نقطه شروع متفاوتی در مقایسه با ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک دارد، اما همه آنها از یک طرح تحلیلی مشابه پیروی می‌کنند. هدف آنها بررسی، تفسیر و توضیح جهت تصمیم‌گیری روابط بین‌الملل است. شکل شماره ۳ سطوح بالای امنیت انرژی و همچنین فراوانی منابع انرژی، در راستای برنامه‌ریزی بهره‌گیری و استفاده از منابع انرژی را نمایش می‌دهد. (Vidakis & Baltos, 2017: 8)

شکل شماره ۳- روش‌های ترکیبی در ژئوانرژی، ژئوپولیتیک و ژئواکونومیک (Vidakis & Baltos, 2017: 8)

از دیدگاه اسپید ژئوپولیتیک انرژی به مطالعه امنیت ملی و سیاست بین‌الملل در زمینه صحنه انرژی جهانی اشاره دارد. از نظر این محقق، عوامل کلیدی ژئوپولیتیک انرژی، شامل بی‌ثباتی در مناطق تولید کننده نفت به دلیل مسائل داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی، ظهور شرکت‌های نفتی ملی، ملی‌گرایی در کشورهای

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

- ۲- نیاز روزافزون جوامع بشری به منابع انرژی بیشتر، با توجه به روند رشد اقتصاد جهانی
- ۳- امنیت انرژی (امنیت عرضه، امنیت تقاضا و امنیت ترانزیت و انتقال)
- ۴- نوسانات دوره‌ای قیمت حامل‌های انرژی و تأثیر آن بر اقتصاد در عرصه‌های ملی و بین‌المللی
- ۵- نگرانی‌ها و چالش‌های زیست محیطی، ناشی از گسترش مصرف انرژی‌های فسیلی
- ۶- روند انتقال انرژی از سوخت‌های فسیلی به انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک
- ۷- توسعه فناوری‌های مربوط به بهره‌گیری از منابع انرژی پاک و تجدیدپذیر
- ۸- اتحادیه‌ها و گروه‌بندی‌های منطقه‌ای و جهانی مربوط به انرژی
- ۹- توزیع جغرافیایی نامتوازن کانی‌های کمیاب و حیاتی مربوط به انرژی

۲-۳. نقش و اهمیت دیپلماسی اقتصادی و دیپلماسی انرژی

دیپلماسی اقتصادی به اقدامات رسمی دیپلماتیکی اطلاق می‌شود، که بر روی افزایش صادرات، جذب سرمایه خارجی و شرکت در سازمان‌های اقتصادی بین‌المللی تأکید دارند، و در واقع فعالیت‌هایی را شامل می‌شود که تأمین‌کننده منافع اقتصادی کشور در سطح بین‌المللی است. (Baranay, 2009: 2)

دیپلماسی اقتصادی صرفاً کنشی منحصر به فرد نیست، بلکه جمعی از اقدامات به هم پیوسته است که هدف از آن تأمین منابع خارجی یک کشور است. (Rana and chatterjee, 2018:6)

در واقع دیپلماسی اقتصادی یک رویه و استراتژی سیاست خارجی است که بر این فرض استوار است که منافع اقتصادی، تجاری و سیاسی، یکدیگر را تقویت می‌کنند و بنابراین باید در کنار هم دیده شوند. (Okano & Heijmas, 2011: 34)

دیپلماسی اقتصادی از سه مؤلفه کلیدی تشکیل می‌شود: الف: استفاده از نفوذ و روابط سیاسی به منظور توسعه تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی، بهبود عملکرد بازار و کاهش هزینه و ریسک تراکنش‌های فرامرزی. ب: استفاده از مزیت‌ها و روابط اقتصادی به منظور جلوگیری از افزایش هزینه نظامی، و تقویت منافع متقابل همکاری و ثبات بخشیدن به روابط سیاسی. ج: ایجاد محیط سیاسی مطلوب در سطح ملی و بین‌المللی به منظور تسهیل و نهادینه سازی این اهداف. (Bergeijk and moons, 2009:2)

باین و ولکاک معتقدند که در دیپلماسی اقتصادی، دولت‌ها سعی می‌کنند سه نوع تنش اساسی را مدیریت کنند و آشتی دهند: (Bayne & Woolcock, 2007:10)

- ۱- تنش بین سیاست و اقتصاد
- ۲- تنش بین فشارهای بین‌المللی و داخلی

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

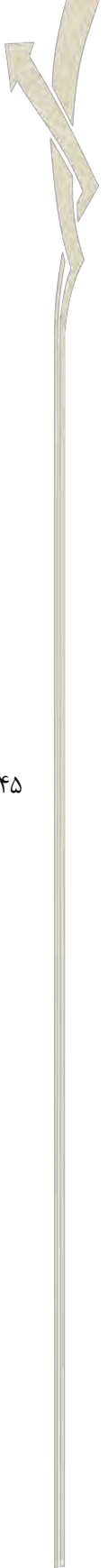

شکل ۵- جایگاه ژنواورزیک در ژنواکونومیک و ارتباط آن با دیپلماسی اقتصادی (ترسیم نویسندگان بر اساس یافته‌های تحقیق)

۴. بحث و یافته‌ها

انرژی یکی از مهم‌ترین متغیرها در روابط ایران با جهان خارج، به ویژه قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای است. بر این اساس سیاست خارجی ایران با ژنواورزیک ارتباطی مستقیم دارد. لذا در نظر نگرفتن این متغیر مهم در سیاست خارجی و روابط با قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای، می‌تواند نتایج منفی و زیانباری را از نظر تأمین منافع ملی و امنیت ملی برای کشور به دنبال داشته باشد.

با توجه به مصوبات دو کنفرانس اقلیمی ۲۰۱۵ پاریس و ۲۰۲۱ گلاسکو، انتقال جهانی از منابع انرژی سنتی به منابع انرژی تجدیدپذیر، یک الزام برای گذار جهانی از سوخت‌های فسیلی به منابع پاک و تجدیدپذیر است. بر اساس گزارش آژانس بین‌المللی انرژی، که سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ بالاترین ارقام انتشار CO2 در طول تاریخ بوده است. هم‌زمان هیئت بین دولتی تغییرات آب و هوایی، در یک گزارش ترکیبی که در مارس ۲۰۲۳ منتشر شد، بر نیاز به انتقال سریع و گسترده در همه بخش‌ها و سیستم‌ها تاکید کرد. (IPCC, 2023) آژانس بین‌المللی انرژی دو سناریو را در رابطه با روند انتقال انرژی از منابع انرژی فسیلی به انرژی‌های تجدیدپذیر تحت عناوین «صفر خالص» و «تعهدات اعلام شده» را در نظر گرفته است. کل عرضه جهانی انرژی بین سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۵۰ در سناریوی تعهدات اعلام شده، بیش از ۱۵ درصد افزایش می‌یابد. افزایش جهانی عرضه انرژی در سناریوی تعهدات اعلام شده، توسط انرژی‌های تجدیدپذیر انجام می‌شود، که سهم خود را در ترکیب انرژی از ۱۲ درصد در سال ۲۰۲۰ به ۳۵ درصد تا سال ۲۰۵۰ افزایش می‌دهند. (IEA, 2021:42-44)

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

اروپا در دهه آینده ضروری است. در واقع نیروگاه‌های زیر $100 \text{ CO}_2/\text{KWh}$ در طبقه بندی سبز اروپا قرار گرفته‌اند. (Kotec et al, 2023:1) سناریوهای پیش بینی شده بریتیش پترولیوم نشان می‌دهد، رشد تقاضای گاز جهانی در بخش اول چشم‌انداز در حرکت جدید و شتاب گرفت با افزایش استفاده از گاز طبیعی در صنعت، در اقتصادهای نوظهور، به ویژه در آسیا، به دلیل ادامه صنعتی شدن این اقتصادها، هدایت می‌شود. کاهش فزاینده تقاضای گاز طبیعی، پس از سال ۲۰۳۰ مشاهده می‌شود. دو سناریوی شتاب‌گیری و خالص صفر، منعکس‌کننده کاهش استفاده از گاز در صنعت و ساختمان، به ویژه در اقتصادهای توسعه یافته، و افزایش نفوذ انرژی‌های تجدیدپذیر در بازارهای جهانی برق است. این کاهش مصرف گاز تا حدی با استفاده فزاینده از گاز طبیعی برای تولید هیدروژن آبی جبران می‌شود. در سناریوی حرکت جدید، مصرف گاز طبیعی همچنان در حال رشد است. و به طور گسترده سهم خود را در تولید برق جهانی حفظ می‌کند. زیرا تولید کلی برق به شدت افزایش می‌یابد. (BP,2023:30)

بر اساس گزارش سازمان کشورهای صادر کننده گاز، حجم ذخائر گاز جهان تا سال ۲۰۲۲، مجموعاً ۲۰۲ میلیارد متر مکعب تخمین زده می‌شود، که از این مقدار، ۶ درصد مربوط به منابع گاز غیرمتعارف است. خاورمیانه دارای بالاترین حجم ذخائر گاز جهان است، که ۴۰ درصد از ذخائر گاز جهانی را تشکیل می‌دهد. (GECF,2023: 69) در سال ۲۰۲۲ مجموعاً $81/78$ درصد از انرژی اولیه جهان به وسیله سوخت‌های فسیلی تأمین شده است، که در این میان $23/49$ درصد از انرژی اولیه از طریق گاز طبیعی تأمین شده است. (Energy Institute,2023:9) بر خلاف نفت، که پیش بینی‌ها بیانگر روند کاهشی تولید و مصرف آن است، مزیت‌های گاز به عنوان یک سوخت نسبتاً پاک در مقایسه با سایر سوخت‌های فسیلی، حاکی از افزایش مصرف گاز طی دهه‌های آینده می‌باشد. بحث اصلی برای حفظ گازها در ترکیب انرژی این است که به‌عنوان متعادل کننده انرژی‌های تجدیدپذیر، مزیت ذخیره‌سازی گاز نسبت به ذخیره‌سازی باطری، و مزیت هزینه حمل و نقل گاز نسبت به برق است. (Kotec et al, 2023:3)

در مقایسه با سایر سوخت‌های فسیلی، گاز طبیعی یک خوراک مقرون به صرفه و مؤثر برای تولید هیدروژن است. چون به راحتی قابل دستیابی است، مدیریت آن ساده است و نسبت هیدروژن به کربن بالایی دارد، که باعث کاهش تشکیل محصول جانبی دی اکسید کربن می‌شود. هیدروژن کم کربن در آینده نقش مهمی در کمک به کربن زدایی سیستم انرژی ایفا خواهد کرد. هیدروژن کم کربن توسط ترکیبی از هیدروژن سبز، ساخته شده از طریق الکترولیز با استفاده از انرژی تجدیدپذیر، و هیدروژن آبی

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

هیدروژن آبی، در راستای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در بخش برق و برای گرفتن گازهای گلخانه‌ای ناشی از احتراق صورت می‌گیرد. (BP,2023:76-77)

بر اساس آمار سال ۲۰۲۳ اوپک، کل ذخائر شناخته شده گاز طبیعی جهان ۲۱۰۶۳ میلیارد متر مکعب بوده، که از این میان روسیه، ایران و قطر با ۴۷۷۵۹، ۳۳۹۸۸ و ۲۳۸۳۱ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی، به ترتیب ۲۲/۷۳، ۱۶/۱۸ و ۱۱/۳۴ درصد از ذخائر شناخته شده گاز طبیعی جهان را در اختیار دارند. (OPEC,2023:76) بر اساس گزارش سالیانه موسسه آماری انرژی جهانی، ایران در سال ۲۰۲۲ با تولید سالانه ۲۵۹/۴ میلیارد متر مکعب، معادل ۶/۴ درصد از گاز طبیعی جهان را تولید کرده است. در عین حال با سالانه ۲۲۸/۹ میلیارد متر مکعب، و مصرف ۵/۸ درصد از گاز طبیعی جهان، بعد از کشورهای آمریکا، روسیه و چین، رتبه چهارم جهان را از نظر مصرف گاز طبیعی در سال ۲۰۲۲ داشته است. ایران با برخورداری از دومین ذخائر گاز جهان، و رتبه سوم در تولید گاز طبیعی، تنها دارای سهم ناچیزی در تجارت جهانی گاز است. بر اساس اعلام موسسه آماری انرژی جهانی ایران در سال ۲۰۲۲ با تولید ۲۵۹/۴ میلیارد متر مکعب معادل ۶/۴ درصد از گاز طبیعی جهان را تولید کرده است. همچنین با مصرف ۲۲۸/۹ میلیارد متر مکعب معادل ۵/۸ درصد از گاز طبیعی جهان را مصرف کرده است. صادرات گاز طبیعی ایران در سال ۲۰۲۲ معادل ۱۸/۹ میلیارد متر مکعب بوده است، که با در نظر گرفتن واردات همزمان گاز از کشورهای ترکمنستان و آذربایجان، ایران علیرغم ظرفیت‌های کم نظیر، عملاً سهم ناچیزی در صادرات و تجارت جهانی گاز داشته است (Energy Institute, 2023:30-38) ایران علیرغم برخورداری از دومین ذخائر گاز جهان، به دلیل مصرف داخلی بالای گاز در کشور و پایین بودن بهره‌وری انرژی از یک‌سو، و فقدان سرمایه‌گذاری و فناوری لازم از سوی دیگر، عملاً تاکنون نتوانسته است به جایگاه مهمی در صادرات و تجارت جهانی گاز دست پیدا کند. موضوعی که با توجه به موقعیت جغرافیایی و جایگاه ارزشمند ژئواثرژیک ایران، از نظر دسترسی به بازارهای اصلی و هدف مصرف کننده گاز، مفهومی جز فقدان استراتژی انرژی و ضعف شدید دیپلماسی مرتبط با آن ندارد. شکل شماره ۶ پراکندگی جغرافیایی ذخائر اصلی گاز طبیعی جهان را نشان می‌دهد.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

کشورهای آسیای مرکزی بوده است. (Ediger et al, 2021:2) چین از اوایل قرن بیست و یکم پس از اینکه متوجه شد یک اقتصاد برنامه‌ریزی شده متمرکز نمی‌تواند با اقتصاد بازار آزاد رقابت کند با تغییر رویکرد خود در اقتصاد، شروع به توسعه کرد. (Epstain. G, 2010) سرمایه‌داری دولتی در بخش انرژی نیز برای چین ضروری شد، تا بتواند نیازهای اقتصاد در حال رشد خود را برآورده کند و رابطه نزدیکی بین ژئوپولیتیک انرژی و استراتژی امنیت انرژی چین ایجاد کند. مهم‌تر از همه، چین همکاری انرژی با کشورهای صادرکننده انرژی را تقویت کرده است. (Sun. X & et al, 2021) چین و روسیه طی سه دهه اخیر با بهره‌گیری از سرمایه‌داری دولتی به عنوان ابزار ژئوپولیتیک برای حل مشکلات مربوط به امنیت انرژی خود استفاده کرده‌اند: امنیت تأمین انرژی برای چین، امنیت تقاضای انرژی برای روسیه و امنیت ترانزیت انرژی برای هر دو. (Ediger et al, 2021: 8) منطقه آسیا پاسیفیک منبع اصلی رشد مصرف گاز طبیعی بین سالهای ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۵ باقی خواهد ماند و تقریباً نیمی از افزایش مصرف جهانی (یا نزدیک به ۷۰ درصد افزایش تقاضای خالص) در طول دوره چشم‌انداز را به همراه دارد. چین، هند و آسیای نوظهور، بازارهای رشد اولیه در طول دوره پیش‌بینی باقی خواهند ماند. (IEA, 2022:32) روسیه نسبت به چین از انعطاف بسیار کمتری برخوردار است و با مجموعه‌ای متفاوت و دشوارتر از چالش‌ها مواجه است. ظهور تولید غیرمتعارف نفت و گاز ایالات متحده در دهه گذشته، برای اولین بار، چالش واقعی برای امنیت تقاضای انرژی روسیه ایجاد کرد. (Ediger et al, 2021: 8) هرچند در ابتدا، روسیه به عنوان با ثبات‌ترین و مطمئن‌ترین شریک انرژی اروپا به نظر می‌رسید، لیکن پس از اشغال شبه جزیره کریمه و تداوم تهدیدات روسیه بر علیه اوکراین، و ایجاد بحران‌های دوره‌ای صادرات گاز روسیه به اروپا، و در نهایت حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲، اروپا به دنبال جایگزین‌هایی برای روسیه، به عنوان تأمین‌کننده انرژی خود بوده است.

امروزه در کنار گاز طبیعی، گاز مایع (آل. ان.جی) و گاز غیرمتعارف، پایه‌ای مهم در تغییرات رایج در بازار جهانی گاز می‌باشند. در زمینه تولید و صادرات گاز مایع، در حال حاضر ایران عملاً "سهمی در تجارت جهانی آل. ان.جی ندارد. برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در این زمینه نیز به دلیل مشکلات سرمایه‌گذاری و تحریم‌های بین‌المللی، تاکنون بدون نتیجه مانده است. با توجه به روند رشد تقاضای گاز مایع، ایجاد زیرساخت‌های تولید و صادرات این محصول نیز، می‌تواند در آینده نقش مهمی در صادرات انرژی کشور بر عهده بگیرد.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

محصولات از جمله ایران، این خطر را دارد که منابع انرژی فسیلی آنها در آینده به دارایی‌هایی سرگردان تبدیل شوند. موضوعی که می‌تواند به تضعیف اقتصاد، کاهش رشد اقتصادی و تقلیل وزن ژئوپولیتیکی این کشورها منجر شود. تا زمان تعیین وضعیت دقیق انرژی‌های تجدیدپذیر در روند انتقال انرژی و رسیدن به خالص صفر، و آنگونه که پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهند، گاز طبیعی حداقل تا پایان نیمه قرن کنونی اهمیت راهبردی خود را حفظ نموده، و به عنوان یکی از مهم‌ترین حامل‌های انرژی، تأمین کننده اصلی نیاز جوامع بشری خواهد بود. بهره‌گیری از ظرفیت‌های ژئوانرژی کشور، نیازمند ایجاد شرایط زیرساختی و بسترسازی لازم برای زمینه‌هایی است که سالها مورد غفلت قرار گرفته‌اند، از جمله تولید، انتقال و صادرات گاز که مستلزم دهها میلیارد دلار سرمایه‌گذاری است. با توجه به تحریم‌های اقتصادی سالهای اخیر و ضعف شدید سرمایه‌گذاری داخلی، این مهم میسر نخواهد بود جز با همکاری، تعامل در فناوری و سرمایه‌گذاری مشترک با کشورهایی مانند چین، ژاپن و به ویژه کشورهای اتحادیه اروپا، که به دنبال متنوع کردن منابع انرژی وارداتی خود و کاهش روزافزون وابستگی خود به روسیه هستند. ایران در حال حاضر فاقد شبکه خط لوله موردنیاز برای صادرات است، و بسیاری از برنامه‌های اکتشاف، تولید و سرمایه‌گذاری قبل از تحریم، با توجه به تحریم‌های اقتصادی ایران و خروج شرکت‌های خارجی طرف قرارداد لغو، تعطیل و یا نیمه تمام مانده‌اند.

ایران به عنوان سومین کشور جهان از نظر ذخایر نفت و دومین کشور جهان از نظر ذخائر گاز طبیعی، و یکی از کشورهای بسیار مستعد برای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر، و علیرغم موقعیت کم نظیر خود در هارتلند انرژی جهان، متأسفانه تاکنون فاقد یک «دکترین ژئوانرژیک» متناسب با ظرفیت‌های موجود بوده است. نادیده گرفتن ظرفیت‌های ژئوانرژیک کشور و عدم اتخاذ دیپلماسی اقتصادی متناسب با آن طی سال‌های اخیر، باعث کاهش شدید درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز شده است، که مهم‌ترین نتایج آن عبارتند از: ۱- کاهش درآمدهای دولت ۲- کاهش شدید ذخایر ارزی ۳- افزایش تورم افسار گسیخته ۴- کاهش قدرت خرید مردم ۵- کاهش سرمایه‌گذاری‌های ملی و عمرانی و زیرساختی.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

با توجه به تحولات اخیر ژئوانرژیک و روند کاهشی سهم نفت در سبد انرژی جهانی در دهه‌های آینده، چشم‌انداز گاز طبیعی نقطه امید بخشی برای منافع ژئوانرژیک ایران است. گاز طبیعی با توجه به مزیت‌های نسبی خود در مقایسه با نفت، جایگزین مناسبی برای ادغام با انرژی‌های تجدیدپذیر، به عنوان یک سوخت با پایه انعطاف‌پذیر را ارائه می‌دهد، که با توجه به آلایندگی به مراتب کمتر، به خوبی می‌تواند در روند انتقال انرژی و کربن‌زدایی، نقشی فعال و مهمی را ایفا نماید. موضوعی که با توجه به ذخایر عظیم گاز طبیعی ایران، می‌تواند چشم‌انداز امید بخشی را برای پیشبرد امنیت و پایداری انرژی، برای ایران و کشورهای مهم مصرف‌کننده ترسیم نماید. با توجه به پیش‌بینی‌های به عمل آمده توسط سازمان‌ها و مراکز تحقیقاتی، علیرغم کاهش تدریجی سهم نفت و گاز در سبد انرژی جهانی تا پایان نیمه اول قرن بیست و یکم، این دو منبع انرژی اولیه فسیلی، به‌ویژه گاز طبیعی همچنان تا پایان نیمه قرن حاضر، اهمیت خود را حفظ خواهند کرد. موضوعی که مسئولان کشور را فرا می‌خواند، تا قبل از اینکه، ذخایر نفت و گاز کشور به سرمایه‌هایی کم اهمیت و سرگردان تبدیل شوند، در دیپلماسی اقتصادی و دیپلماسی انرژی خود تجدید نظر نموده، و قبل از آنکه دیر شود، از این سرمایه‌های ارزشمند و کم‌نظیر ملی، در راستای توسعه اقتصادی و بسترسازی تدریجی انتقال انرژی به سمت انرژی‌های تجدیدپذیر استفاده نماید. بهره‌گیری از فرایند جهانی شدن اقتصاد و رویکرد ژئواکونومیک، مستلزم در پیش گرفتن یک سیاست خارجی توسعه‌گرا، چندجانبه‌گرایی، اعتدال‌گرایی، تنش‌زدایی و تعامل سازنده با اقتصاد جهانی است. با توجه به ظرفیت‌های عظیم نفت و گاز و موقعیت ژئوانرژیک ایران، این مهم میسر نیست، مگر با در پیش گرفتن یک دیپلماسی اقتصادی و دیپلماسی اقتصادی هوشمندانه و یک سیاست خارجی توسعه‌گرا. به طور خلاصه، از مهم‌ترین نتایج و یافته‌های این مقاله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

نقش و اهمیت گاز طبیعی به عنوان یک «سوخت انتقالی» در روند انتقال انرژی از انرژی‌های فسیلی به سوخت‌های پاک و تجدیدپذیر، و افزایش مصرف آن طی دهه‌های آینده، فرصت مناسبی برای بازنگری در استراتژی و دیپلماسی انرژی ایران، در راستای بهره‌گیری از ظرفیت‌های کشور، برای افزایش تولید و صادرات گاز طبیعی است. ایران فاقد استراتژی انرژی و دیپلماسی اقتصادی مبتنی بر ژئوانرژیک در روابط خود با کشورهای مختلف به ویژه کشورهای منطقه اوراسیا و مهم‌ترین آنها روسیه است. جمهوری اسلامی ایران دو فرصت تاریخی را در رابطه با این کشورها، از نظر منافع ژئوانرژیک خود از دست داده است. یکی فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱، و دیگری حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۱. تحریم انرژی روسیه توسط اتحادیه اروپا، فرصتی تاریخی برای صادرات انرژی ایران (به ویژه

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

بهره‌برداری مناسب از این منابع ضروری است. ایران تاکنون از ظرفیت‌های خود برای صادرات گاز مایع (آل.ان.جی) استفاده نکرده است. با توجه به روند مصرف و رشد تقاضای گاز مایع، ایجاد زیرساخت‌های تولید و صادرات این محصول، می‌تواند در آینده نقش مهمی را در تجارت انرژی کشور، و جبران کاهش درآمدهای نفتی به خود اختصاص دهد. صرف داشتن ظرفیت‌های عظیم از منابع انرژی و معدنی، قدرت اقتصادی ایجاد نمی‌کند، بلکه توانایی تبدیل این ظرفیت‌ها و منابع به قدرت اقتصادی و ژئوپولیتیکی، به عوامل متعددی بستگی دارد، که از مهم‌ترین آنها، سیاست‌گذاری صحیح، به‌ویژه دیپلماسی اقتصادی متناسب با این ظرفیت‌هاست. فرارسیدن نیمه دوم قرن بیست و یکم، موقعیت برندگان در برابر بازندگان ژئوانرژیک را بهتر مشخص خواهد کرد.

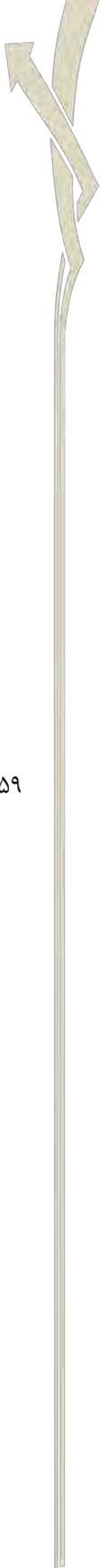
References

- Ahmadi Nohadani, Syrus & Ghorbani Sepehr, Arash (2021). Energy Geopolitics With Emphasis on Iran Gas Potential to Promote Eurorpe Energy Security. *Geopolitics Quarterly*, 16 (4), PP 36-78
- Baranay, P. (2009). *Modern Economic Diplomacy* Available. at: www.dec.1V/Mi/Barnary
- Bayne, Nicholas & Woolcock, Stephen (2007). *the new Economic Diplomacy decision-making and negotiation in internation economic relations*, Ashgate, 2 nd edition, p. 10.
- Bergeijk, peter, Van moons Selwyn (2009). *Economic Diplomacy and Economic security*. At: <https://www.researchgate.net/publication/228213995>
- British Petroleum (2022). *Energy Outlook 2022 edition*. London, United Kingdom, 2022. <https://www.bp.org/>
- British Petroleum (2023). *Energy Outlook 2023 edition*. London, United Kingdom, July 2023. <https://www.bp.org/>
- Cowen, D. & Smith, N. (2009). *After Geopolitics? From the Geopolitical Social to Geoeconomics*. *Antipode*, 41(1).
- Conant, M. & Gold, F. (1978). *The Geopolitics of Energy*. Boulder, Colo: Westview Press.
- Ediger, V. S. and Bowlus, J. V. and Dursun, A. F. (2021). *State Capitalism and hydrocarbon Security in China and Russia*. *Energy Strategy Reviews* 38 (2021). <https://www.elsevier.com/locate/esr>.
- EIA (2023). *World Energy Transition Outlook 2023*. US Energy Information Administration, <https://www.eia.gov/>
- Epstain. G. (2010). *The Winners and Losers in Chinese Capitalism*. *Forbers*, at: <http://www.forbers.com/sites/gadyepstain/2010/08/31/th>.
- Energy Institute (EI) (2023). *Energy Institute Statistical Review of World Energy 2023*, at: <https://www.energyinst.org>.
- Ezzati, Ezzatollah (2007). *Geopolitics*, Tehran: Samt Publishers. [In Persian]

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

- Luttwak, Edward (1998). From geopolitics to geoeconomics: Logic of Conflict, grammar of commerce. In the geopolitics reader. edited by Gearoid O Tuathail, Simon Dalby and Paul Routledge, London: Routledge. PP 125-130
- Luttwak, Edward(1999). From geopolitics to geo-Economics, The national Interest. summer 1995, PP 17-24. Reprinted in The New Shape of world Politics (New York: Norton, 1999), PP: 177 – 186.
- Mojtahed - Zadeh, Piruz (2016). Geopolitics Philosophy and Application (Concepts and Theories at the Age of Virtual Space).Tehran: Samt. [In Persian]
- Mojtahed - Zadeh, Piruz (2012). Political Geography and Geopolitics. Tehran: Samt (2nd Edition). [In Persian]
- Mokhtari Hashi, Hosein & Nosrati, Hamid Reza(2010). Energy security and energy situation of Iran. Geopolitics Quarterly, 6 (2) PP 95-124. [In Persian]
- Murphy, T.D. (1977). The Heroic Earth: Geopolitical Thought in Weimar Germany, 1918-1933.Kent State Unive Pr, pp.91-97.
- Nnabuife, Somtochukwu Godfrey and Judith, Ugbeh-Johnson and Nonso, Evaristus Okeke and Chukwuma, Ogbonnaya(2022). Present and Projected Developments in Hydrogen Production: A Technological Review.Carbon Capture Science & Technology 3 (2022) 100042. <https://www.elsevier.com/locate/ccst>.
- Neves, miguel Santos(2017). Economic Diplomacy, Geo-economics and the External strategy of Portugal. E-journal of International Relations, 8 (1)(May-october 2017)pp.88-118.
- OPEC (2023). OPEC Annual Statistical Bulletin 2023. Organization of the Petroleum Exporting Countries, Vienna, Austria, 2023. [https:// www.asb.opec.org](https://www.asb.opec.org).
- Okano & Heijmans(2011). Conceptualizing Economic Diplomacy: The Crossroads of international Relations, Economics, IPE and Diplomatic Studies. In "The Hague Journal of Diplomacy", January 2011
- Overland, I. and Bazilian, M. and Uulu, TI. and Vakulchuk, R. and Westphal, K. (2019). The GeGalo index: Geopolitical gains and losses after energy transition. Energy Strategy Reviews 2019. [https:// www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X19300999](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X19300999).
- Quitow, R. & Thielges, S. (2020). The German energy Transition as soft Power. Rev. Int. Polit. Econ. (2020), <https://doi.org/10.1080/09692290.2020.1813190>.
- Rana, kishan and Chatterjee, Bipul(2018). Introduction the Role Of Embassies. at book: Economic Diplomacy:indis,s- experience.at <https://www.Diplomacy.edu/recourse/economic-diplomacy-experience/>
- Sun, X. and Li. j. and Wu, D. and Yi, s. (2021) Energy geopolitics and Chinese strategic decision of the energy - supply security: a multiple - attribute analysis. J. Multi _ Criteria Decis. Anal 18 (2011) 151-160. [http:// doi. org/ 10. 1002/ mcda 479](http://doi.org/10.1002/mcda.479).
- Smith, Z. A. and Taylo, K.D. (2008) Contemporary World Issues: Renewable and alternative energy resources: A refrence handbook. ABC-CLIO,Santa Barbara,CA.
- Speed, P. A. (2016) Energy Geopolitics. Available at: <https://esi.nus.edu.sg/research/energy-geopolitics>. (Accessed on 25 March 2017).
- United, Nations (2015) Towards Un, Win- win Partnership for Sustainable development. in: Remarks by H. E. Xi Jinping, President of The People's Republic of China Vol. 2015,

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی